

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ В УМОВАХ НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТІ

У статті охарактеризовано професійні якості журналістів, описано вимоги до професіонала-журналіста інноваційного суспільства, виявлено основні характеристики журналіста за працями сучасних українських науковців. Створено модель професійного портрета фахівця журналістики, яка описує професійні, моральні, психологічні, громадянські якості. Проаналізовано інноваційні технології навчання, що сприятимуть формуванню професійних якостей майбутніх журналістів у процесі професійної підготовки, а саме: Інтернет-технології, мультимедіа-технології, case-study, брейнстормінг, інтерактивні ігри.

Ключові слова: журналіст, інформаційне середовище, медіапростір, медіакультура, професійні якості, професійна підготовка, інноваційні технології.

Постановка проблеми та її актуальність. У сучасних умовах глобалізації та інформатизації суспільства чи не найважливішою стає роль засобів масової інформації. Новітнє інформаційно-комунікаційне середовище, що складається з принципово нових медіаінструментів, надає ширші можливості впливу медіакультури на формування взаємовідносин у суспільстві. Від якості функціонування цієї комунікаційної системи залежить чистота інформаційного поля, рівень реалізації взаємозв'язків між усіма структурними складовими суспільства, співробітництво владних, журналістських та освітніх організацій, фінансово-економічний, політичний, культурний розвиток держави загалом.

За таких умов виникає гостра потреба у компетентному журналістові, професійні якості якого відповідають вимогам сучасного гіпер-інноваційного суспільства, який як суб'єкт комунікації повинен визнавати й популяризувати самотність національної культури та враховувати об'єктивне існування плюралізму культур, світосприймання.

Саме тому **метою** нашого дослідження є побудова моделі професійних якостей сучасного журналіста та виявлення шляхів їх формування під час навчання в університеті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням професійної підготовки журналістів присвячені праці Д. Белухіна, В. Болотова, Є. Климова, В. Кукушкіна, В. Серікова, В. Ворошилова, Я. Засурського, Є. Прохорова, В. Різуна, Л. Світич, В. Фатиміної та ін.

Проблема формування культури професійного діалогу висвітлена в наукових розвідках С. Амеліної, Л. Анпілогової, М. Бахтіна, Н. Березіної, В. Беркова, М. Вайновської, Л. Введенської, О. Зарецької, М. Зарви, В. Іванова, Т. Колбіної, В. Костюка, А. Москаленка, Л. Петровської, Г. Почепцова, А. Ривіна, Л. Супрун, М. Тузової, Д. Чубатої, Г. Шергової, О. Щербакової та ін.

Специфіку підготовки журналістських кадрів та творчий характер роботи журналіста розкрили дослідники Н. Агеєнко, Ю. Андрєєва, А. Бобков, Р. Бухарцев, В. Горохов, В. Гоян, А. Гришанин, О. Дорошук, В. Здоровега, С. Корконосенко, Г. Лазутіна, А. Марачева, Г. Мельник, В. Олешко, Д. Прилюк, Є. Проніна, О. Самарцев, Л. Світич, А. Тепляшина, Т. Тюлююкіна, І. Фатєєва, І. Чемерис, А. Ширяєва, Ю. Шаповал, Л. Шістьоркіна та ін.

В. Різун у доповіді на Міжнародній науковій конференції «Журналістика–2004 у світлі підготовки журналістських кадрів» наголосив, що «ідеальний портрет журналіста – це об'єктивний і незалежний спостерігач, який має достатньо інтелекту для неупередженого й глибокого аналізу фактів, який спроможний передати проаналізовані факти у вигляді осмисленого повідомлення й досягнути запланованого результату комунікації» [6, с. 15]. Для того, щоб здійснювати таку діяльність, журналіст повинен мати набір знань, умінь, навичок, здібностей, професійних і особистісних якостей.

Є. Прохоров як «ядро» світу особистості журналіста виокремлює світоглядні, соціально-політичні позиції, що межують і взаємодіють зі сферою професійних нахилів, реалізувати котрі можна за наявності певних здібностей. Успішну діяльність, що проявляється як реалізація позицій, нахилів, здібностей, забезпечують, на думку автора, сукупність особистісних якостей, система засвоєних знань, здобуті під час практики навички й досвід. «Зовнішній прошарок», який скріплює весь світ особистості журналіста, становлять сфера відповідальності за професійно-творчу

самореалізацію, самовдосконалення і розвиток особистості, самовіддача в служінні суспільству» [5, с. 332].

Ю. Шаповал вважає, що особистість журналіста становить єдність світоглядного, функціонально-рольового і характерологічного елементів. Світогляд забезпечує, на думку вченого, цілісність у сприйманні, тлумаченні, відображенні навколишнього світу в діалектиці його зв'язків та ідеалів соціальної системи. Цілісність функціонально-рольової сфери означає зумовленість поведінки світоглядними установками й професійними параметрами, сутність яких – у єдності ідеологічних, творчих і «технічних» елементів журналістики (володіння методами творчості й словесно-зображувальними засобами відтворення життя). Цілісність характеру – це психологічна стійкість, врівноваженість, що забезпечена органічною єдністю раціонально-емоційних і вольових рис, фізичною витривалістю, пройнята цілісними установками [8, с. 214].

О. Левкова одну із своїх публікацій присвятила харизмі журналіста, без якої він не може «збагнути день суший» (В. Здоровага) та «осягнути день грядущий» (В. Качкан). Підкреслюють науковці й те, що «одна з найголовніших ознак журналіста – він мусить мати певний хребет, себто характер» [4, с. 237].

Викладення основного матеріалу дослідження. У журналістській освіті сьогодні спостерігається серйозна суперечність: між вимогами суспільства до професійних якостей журналістів і недостатнім науковим обґрунтуванням педагогічних умов процесу їх формування під час навчання у вищих навчальних закладах.

Якщо у пересічного громадянина запитати, яким повинен бути сучасний журналіст, відповідь приблизно буде такою: креативним, комунікабельним, грамотним, мобільним, активним і т.ін. Це, звісно так, адже без даних якостей неможливе функціонування професіонала. Але образ журналіста не обмежується декількома поняттями. Важливими у професії є: уміння логічно мислити, здатність бачити деталі, бути різнобічно розвиненою особистістю, дотримуватися етичних норм і правил.

Не існує якоїсь однієї моделі здібностей для всіх професійних спеціалізацій журналіста. Наприклад:

репортер особливого призначення повинен мати такі якості, як оперативність, мобільність, адаптивність, стресостійкість, швидкість реакції, вміння швидко переключитися з одного на інше, винахідливість, особливий «репортерський нюх» на цікаву інформацію, сенсацію, широка інформованість і допитливість, а також витривалість і справжня мужність;

аналітик – глибоку компетентність у своїй сфері, глибину осягнення дійсності, вміння розглядати окремі явища в їх зв'язку з іншими, їх складності й цілісності, об'єктивність, здатність надати і об'єктивно помічати різні позиції, діалектизм, нестандартність, незалежність суджень, [політичну культуру](#) і [культуру](#) ведення [дискусій](#), здатність робити прогнози;

публіцист немислимий без яскравої індивідуальності, високої частки [особистісного](#) начала в творчості, вміння привернути увагу аудиторії, переконати її. Йому потрібні ерудиція, яскраво виражені літературні здібності, образна метафорична [мова](#), творча індивідуальність, нестандартність, аналітичні здібності, незалежність суджень;

ведучий телевізійного ток-шоу, модератор, який організує [спілкування](#) в студії, – це артистична особистість, яка має швидку реакцію, винахідливість, імпровізацію. Він повинен мати своє «обличчя», яскраво виражену індивідуальність, вміти [спілкуватися](#) з людьми, які прийшли на передачу в студію, бути щирим, але й упевненим у собі, розкутим, але тактовним. І звичайно, добре володіти усним мовленням, мати приємний тембр голосу і телегенічну зовнішність, уміти працювати в прямому ефірі. Однією з найважливіших рис є емоційність, здатність до гумору, іронії, «гри» з глядачами і учасниками передачі;

інтерв'юер немислимий без комунікабельності, уваги та інтересу до особистості співрозмовника, уміння «розговорити» його, здатності ставити небанальні питання, вміло спрямовувати бесіду, самому бути цікавим співрозмовником. [7, с. 103].

Пошук метою нашого дослідження є створення моделі професійного портрета фахівця журналістики, яка виконує в освітній практиці чимало функцій: служить орієнтиром для професійної підготовки фахівця відповідної галузі; використовується як еталон для порівняння з реальністю; є зразком для наслідування тощо; крім того, модель фахівця є відправною позицією у розробці концептуальних засад (цілей, принципів, програм, організаційних форм, методів і засобів) для її впровадження у реальне життя, цим зумовлено постійне прагнення теорії та практики вищої школи до визначення й наукового обґрунтування найдосконалішого варіанта моделі фахівця, яка б відтворювала змістову сутність, структурну прозорість і всеохопну єдність професійних і особистісних його ознак, що відповідають сучасним суспільним вимогам, проаналізувавши низку сучасних наукових досліджень з даного питання, ми пропонуємо модель професійного портрета фахівця журналістики (рис. 1).

Для ефективного формування професійних якостей майбутніх журналістів під час навчання

в університеті, зображених в моделі на рисунку 1, важливу роль відіграють інноваційні технології навчання: *Інтернет-технології, мультимедіа-технології, case-study, брейнстормінг, інтерактивні ігри і т.ін.*

Інтернет-технології – навігаційна структура, що забезпечує інтерактивність – можливість безпосередньої взаємодії з програмними ресурсами. Інтерактивність Інтернет-технологій передбачає «живий» зв'язок між користувачем і програмою, зокрема, за бажанням можна задати індивідуальний темп роботи в межах програми, установити швидкість подачі матеріалу, кількість повторень тощо [1].

Мультимедіа-технології можуть застосовуватися при проведенні практично будь-яких видів навчальних занять. Використання мультимедіа-технологій дає можливість отримувати велику кількість навчальної інформації в доступній формі з мінімальними витратами ресурсів. Саме завдяки цьому мультимедіа-технології набувають все більшого поширення та популярності в системі сучасної освіти у вищій школі.

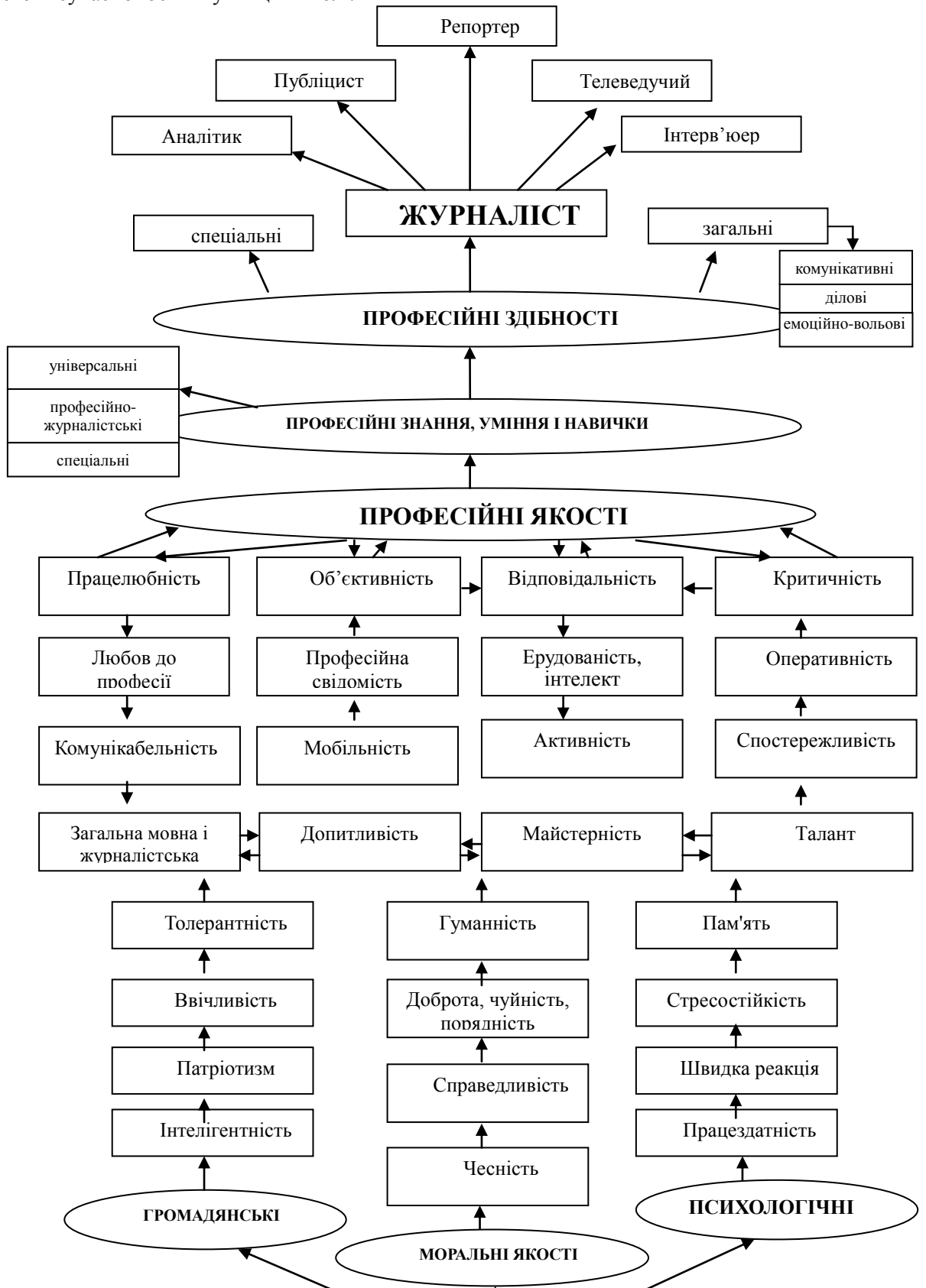

Рис 1. Модель професійного портрета фахівця журналістики.

Мультимедіа-технології дозволяють осмислено й гармонійно *інтегрувати* багато видів інформації. Це дає змогу за допомогою комп'ютера представляти інформацію в різних формах, що часто використовуються в навчанні, а саме: зображення, включаючи відскановані фотографії, креслення, карти і слайди; звукозаписи голосу, звукові ефекти і музика; відео, складні відеоефекти; анімації та анімаційне імітування [9].

Узгоджене поєднання програмного забезпечення з відео- і звуковим супроводженням текстів, високоякісною графікою й анімацією, характерне для мультимедіа, перетворює його на інформаційно насичений і зручний для сприйняття продукт. Як зазначає Г. Морохов, мультимедіа є потужним дидактичним інструментом завдяки здатності одночасного впливу на різні канали сприйняття інформації.

Інтерактивні ігри.

У професійній освіті інтерактивна гра – вид гри, у процесі якої в уявлених ситуаціях моделюється зміст професійної діяльності майбутніх фахівців [2, с. 140].

Основними атрибутами інтерактивної гри є:

- імітація обраного аспекту цілеспрямованої людської діяльності;
- ролі кожного учасника;
- регламентація ігрових дій системою правил;
- перетворення просторово-часових характеристик діяльності, що моделюється;
- умовний характер гри;
- оцінювання діяльності учасників гри.

Є різні види інтерактивних ігор: «мозковий штурм», інноваційні, імітаційні, організаційно-діяльнісні, організаційно-комунікативні та ін.

Перевагою інтерактивних ігор як методу навчання є:

- спілкування у грі, наближене до реального життя;
- відпрацювання професійних навичок учасників гри;
- виявлення рівня володіння навичками, особливостей розумових процесів, рівня комунікативних навичок, особистісних якостей учасників.

У цьому процесі студенти – майбутні журналісти вчаться правильно формулювати висновки, аргументувати та відстоювати власну думку, інтерпретувати події, відтворювати професійні ситуації тощо. Важливим є той факт, що в майбутніх фахівців журналістики формуються навички професійного спілкування, вміння вислуховувати співбесідника та навички комунікативного спілкування. Вони також зможуть знаходити та відстоювати власну точку зору; мати цілісну уяву про професійну діяльність; соціальний досвід та ін.

Технологія case-study – метод кейсів (англ. – *case-method*, кейс-метод, кейс-стаді – метод конкретних ситуацій, метод ситуаційного аналізу) – технологія навчання, що використовує опис реальних економічних, соціальних і бізнес-ситуацій. Студенти повинні проаналізувати ситуацію, розібратися в суті проблеми, визначити можливі рішення і вибрати найкращі з них. Кейси базуються на реальному фактичному матеріалі або наближенні до реальної ситуації.

До переваг методу *case-study* можна віднести:

– використання принципів проблемного навчання – формування навичок вирішення реальних проблем, можливість роботи групи на єдиному проблемному полі, при цьому процес навчання по суті імітує механізм прийняття рішення в житті, він адекватніший життєвій ситуації, ніж заучування термінів з подальшим їх переказом, адже вимагає не тільки знання і розуміння термінів, але і уміння оперувати ними, вибудовуючи логічні схеми вирішення проблеми, аргументувати свою думку;

– набуття навичок роботи з групою;

- набуття навичок презентації, проведення рекламних заходів;
- уміння формулювати питання, аргументувати відповідь.

Отже, студенти навчаються аналізувати інформацію, виявляти ключові проблеми та шляхи їхнього розв'язання. У процесі аналізу ситуації поєднується групова та індивідуальна робота студентів, під час якої обговорюється пропозиція кожного, розвиваються навички групової, командної роботи, навички аналізу і планування [3].

Брейнстормінг – тип взаємодії, завданням якого є надання учасниками групи максимальної кількості ідей на запропоновану тему, його метою було знаходження максимальної кількості рішень поставленої проблеми – активізації мислення учасників за рахунок зниження критичності та самокритичності. А саме: пропозиції повинні бути короткими і без обґрунтування; будь-яка критика пропозицій забороняється; заохочуються фантазія та прозоріння; всі висловлювання повинні фіксуватися; всі ідеї позбуваються авторства.

Висновки. Закладаючи основи професіоналізму майбутніх журналістів під час навчального процесу, на наш погляд, треба акцентувати увагу на формуванні в них професійної допитливості, турботи за долю держави й суспільства, інтересу до людини, професійної готовності до всебічного інформування громадськості про реальні події та явища, поєднання технологічної грамотності з бездоганним виконанням соціальних ролей і професійних функцій з постійним почуттям відповідальності, адже «зовнішній прошарок», який поєднує увесь світ особистості журналіста, становить сфера відповідальності за професійно-творчу самореалізацію, за самовдосконалення і розвиток особистості самовіддача у служінні суспільству.

Професійна журналістська творчість вимагає спеціальної підготовки, розвитку творчих комунікативних здібностей майбутніх журналістів, що забезпечує формування їх професіоналізму, високий рівень творчих досягнень, ефективність майбутньої журналістської діяльності. Тому ми вважаємо, що застосування в навчальному процесі інноваційних технологій сприятиме ефективності формування професійних якостей майбутніх журналістів для подальшої успішної професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Антипова В. М.* Система школьного педагогического мониторинга / В. М. Антипова, Г. П. Богомолова // *Инновационная школа.* – 1997. – № 2 (6). – С. 88–95.
2. *Гуревич Р. С.* Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті майбутніх фахівців / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, М. М. Козяр ; за ред. член-кор. НАПН України Гуревича Р. С. – Львів : ЛДУ БЖД, 2012. – 380 с.
3. *Кадемія М. Ю.* Інформаційно-комунікаційні технології навчання: Словник-госарій / М. Ю. Кадемія, М. М. Козяр, Т. Є. Рак. – Львів : СПОЛОМ, 2011. – 136 с.
4. *Левкова О.* Харизма журналіста як успіхотворчий чинник / О. Левкова // *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика.* Вип. 21. – 2001. – С. 235–240.
5. *Прохоров Е. П.* Введение в теорию журналистики : учебник / Е. П. Прохоров. – М. : Аспект Пресс, 2003. – 367 с.
6. *Різун В. В.* Проблеми перспективи розвитку журналістської освіти в Україні початку ХХІ століття / В. В. Різун : Доповідь на Міжнародній науковій конференції «Журналістика–2004 у світлі підготовки журналістських кадрів», 27 травня 2004 року, Київ / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2004. – 19 с.
7. *Свитич Л. Г.* Вступление в специальность: Профессия: журналист. Учебное пособие / Л. Г. Свитич. – 2-е изд. – М. : Аспект Пресс, 2007. – 255 с.
8. *Шаповал Ю. Г.* Феномен журналистики: проблемы теории / Ю. Г. Шаповал. – Рівне : Роса, 2005. – 248 с.
9. *Шахіна І. Ю.* Використання мультимедіа-технологій у навчальному процесі / І. Ю. Шахіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ecnphlgnajanjnkcmbrancdjoidceilk/content/web/viewer.html?file=http>

Л. А. Хоменко-Семенова

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КАЧЕСТВ БУДУЩИХ ЖУРНАЛИСТОВ В УСЛОВИЯХ ОБУЧЕНИЯ В УНИВЕРСИТЕТЕ

Резюме. В статье охарактеризованы профессиональные качества журналистов, описаны требования инновационного общества к профессионалу-журналисту, выявлены основные характеристики журналиста в трудах современных украинских ученых. Создана модель профессионального портрета специалиста журналистики, которая описывает профессиональные, моральные, психологические, гражданские качества. Проанализированы инновационные технологии обучения, способствующие формированию профессиональных качеств будущих

журналистов в процессе профессиональной подготовки, такие, как: Интернет-технологии, мультимедиа-технологии, case-study, брейнсторминг, интерактивные игры.

Ключевые слова: журналист, информационная среда, медианпространство, медиакультура, профессиональные качества, профессиональная подготовка, инновационные технологии.

L. Khomenko-Semenova

FORMATION OF PROFESSIONAL JOURNALISTS A FUTURE UNDER UNIVERSITY STUDY

Summary. *The article describes the professional quality of journalists, describes the requirements for professional journalists innovative society, identified the main characteristics of the journalist from the works of contemporary Ukrainian scholars. The model of professional portrait professional journalism, which describes the professional, moral, psychological, civil qualities. Analyzes innovative teaching technologies that contribute to the formation of professional skills of future journalists in the course of vocational training, such as: Internet technology, multimedia technology, case-study, brainstorming, interactive games.*

Keywords: *journalist, information environment, the media, culture media, professional quality, professional training, innovative technologie*